

Сямейная сага Браніслава Тарашкевіча

Таццяна ПАДАЛЯК,
кандыдат філалагічных
навуц, дацэнт

Сын славутага мовазнаўца акадэміка Браніслава Тарашкевіча 19-гадовы партызан брыгады «Штурмавая» Радаслаў Тарашкевіч загінуў незадоўга да вызвалення Беларусі. Увесь пасляваенны час родныя спрабавалі адшукаць яго магілу. Гэта ўдалося толькі летась: больш як праз 70 гадоў пасля гібелі патрыёта стала вядома, што пахаваны ён у Бягомлі, у брацкай магіле.

Якая драматычная іронія лёсу гэтай сям'і: магіла бацькі, Браніслава Адамавіча Тарашкевіча, дагэтуль невядомая. І, па ўсім відаць, засталецца невядомай назаўсёды як магіла колішняга «ворага народа».

Паведамленне з Беларускага штаба партызанскага руху: «Ваш сын Тарашкевіч Радаслаў Браніслававіч, партызан 1925 года нараджэння, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў... у баі за сацыялістычную радзіму супраць нямецкіх захопнікаў 15 чэрвеня 1944 года загінуў...» прыйшло Веры Андрэеўне Ніжанкоўскай, яго маці, у 1946 годзе. Да апошніх сваіх дзён жанчына непакоілася, ці пахавалі яе сына як належыць...

Ірына Ніжанкоўская, сястра Радаслава Тарашкевіча, расказала: «Гэта маму пастаянна енчыла-дрэнчыла: хоць бы пахавалі Славіка! У сям'і брата называлі менавіта так – Славік. У ліпені 1944-га, перад партызанскім парадом, маці атрымала пропуск ехаць у Мінск да сына-партызана. Яна не ведала пра яго лёс, але святая верыла, што сын жывы: хтосьці са знаёмых нібыта

бачыў яго... Партызаны паведамлілі, што Славік загінуў. Усе ў адзін голас: «Якога хлопца мы страцілі!» Здарылася гэта падчас блакады. Яго паслалі наперад – на выведку, а там немцы».

У разгар блакады шмат людзей гінула. Партызаны дакладна не маглі сказаць, дзе пахавалі Радаслава Тарашкевіча. Месца называлі толькі прыкладна: каля вёскі Гарэлы Луг на Бягомльшчыне або каля Зембіна. Больш ніякіх канкрэтных звестак Веры Андрэеўне атрымаць не ўдалося.

На могільках у Радашковічах жанчына ўладкавала ўмоўную магілку сына. Помнічак паставіла з надпісам: «Светлай памяці Славіка Тарашкевіча». Каб было дзе сустрэцца з сынам хоць у думках, каб было дзе паплакаць. Яна пайшла з жыцця ў 1998-м, у шаноўным узросце – 97 гадоў, так і не даведаўшыся, дзе знайшоў свой апошні прытулак 19-гадовы сын-партызан. Маці пахавалі каля створанай ёю сімвалічнай магілы...

Пасля смерці Веры Андрэеўны Ніжанкоўскай дачка Ірына не спыніла пошукі звестак пра брата. Усе родныя і знаёмыя ведалі пра яе клопат, таксама былі далучаны да гэтай высакароднай справы. Летась у хату да Ірыны Уладзіславаўны, што ў Радашковічах па вуліцы Б. Тарашкевіча, завітаў краязнавец Дзмітрый Брыштан. Ён і дапамог высветліць дакладнае месца пахавання Тарашкевіча-малодшага. У першачатковых звестках сапраўды значылася, што юнак загінуў падчас бою з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў чэрвені 1944 года каля вёскі Гарэлы Луг былога Бягомльскага раёна. Але пазней ён быў перапахаваны

ПРА АўТАРА

ПАДАЛЯК Таццяна Уладзіміраўна.

Нарадзілася ў г. Мінску. Скончыла факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1986), аспірантуру гэтай ВУ (1991). Працавала ў раённым, шматтыражным друку, з верасня 1991 года – выкладчык, старшы выкладчык, з лютага 1999 года – дацэнт факультэта журналістыкі БДУ. З 1992 па 2009 год і ў 2011–2012 гадах – у газеце «Звязда»: карэспандэнт, рэдактар аддзела, намеснік галоўнага рэдактара. У 2009–2011 гадах – намеснік дырэктара па інфармацыйнай рабоце РУП «Дом прэсы» – кіраўнік Прэс-цэнтра. У 2012–2015 гадах – дактарант БДУ. З 2015 года – дацэнт кафедры тэорыі і метадалогіі журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Кандыдат філалагічных навуц (1998), дацэнт (2004).

Аўтар амаль 100 навуковых прац, 2 манаграфій, 2 вучэбна-метадычных дапаможнікаў, 3 публіцыстычных і 3 навукова-папулярных кніг.

Сфера навуковых інтарсаў: тэорыя і метадалогія журналістыкі, прафесійная этыка журналіста, уздзеянне прэсы на фарміраванне аксіялагічных прыярытэтаў аўдыторыі СМІ.

ў брацкую магілу ў г.п. Бягомль. Разам з Ірынай Ніжанкоўскай, яе стрыечнай сястрой Рымай Гірыловіч і пляменніцай Вольгай мы адправіліся да памятнага месца. Яны расказалі пра многія цікавыя і малавядомыя дэталі і падрабязнасці з гісторыі айчынай культуры.

3 падполля – у партызаны

Ніхто з блізкіх не ведаў, што Славік Тарашкевіч быў у складзе радашковіцкай падпольнай групы. Нават маці не здагавалася. Юнак працаваў у нямецкім гаспадарчым аддзеле па зборы падаткаў. Пасля вайны вядомы філолаг прафесар Фёдар Міхайлавіч Янкоўскі, колішні начальнік разведкі партызанскага атрада «Грозны», што дзейнічаў на Лагойшчыне, расказаў Веры Андрэеўне такі эпізод. Тарашкевіч-малодшы быў партызанскім сувязным, і калі з'явілася рэальная пагроза арышту, Славіку неабходна было тэрмінова сыходзіць з Радашковічаў – але асцярожна і абачліва, каб ніхто з блізкіх не пацярпеў. Юнак сказаў маці, што завязе кнігі знаёмай дзяўчыне ў вёску Дзякшніны і пераначуе там. А назаўтра, 9 верасня 1943 года, стала вядома, што Славіка забралі партызаны: праз вёску вялі з завязанымі рукамі, нібыта арыштаванага «нямецкага прыхвасня». Гэта была спецыяльна распрацаваная аперацыя, бо за сувязь з партызанамі немцы расстрэльвалі цэлыя сем'і.

Здымак Тарашкевіча-малодшага ваеннага часу захаваўся толькі адзін, дый той не надта добрай якасці. Родныя ўспамінаюць, што хлопец быў падобны да свайго бацькі Браніслава Адамавіча. «Славік быў кучаравы, прыгожы. Яго бацька рана аблысеў, нездарма гаворыцца: на разумнай галаве валасы доўга не трымаюцца! – усміхаецца Ірына Уладзіславаўна. – Брат захапляўся, як і ўся тагачасная моладзь, самалётамі. Памятаю, дзверы ў нашай хаце адразу ў сад адчыняліся. Ляццяць самалёты – ён бяжыць-назірае, якія яны. І я, малеча, заўсёды бегла за ім глядзець на гэтыя маленькія самалёты, падобныя да птушак».

Бацька: аўтар «тарашкевіцы»

Неардынарная асоба, унікальны навуковец, вучоны-патрыёт, грамадскі дзеяч, пісьменнік, перакладчык і публіцыст –

▲ Браніслаў Тарашкевіч з жонкай Верай і сынам

менавіта так з вышыні часу вызначаюць уклад Браніслава Тарашкевіча ў нацыянальную беларускую культуру.

Ён нарадзіўся 20 студзеня 1892 года ў засценку Мацюлішкі пад Вільняй у сялянскай сям'і. Скончыў Віленскую гімназію, дзе вывучаў рускую, польскую, французскую, нямецкую мовы, а таксама грэчаскую і латынь. У 1911-м стаў студэнтам гісторыка-філалагічнага факультэта Пецябургскага ўніверсітэта, быў актыўным членам Беларускага навукова-літаратурнага гуртка

◀ Вера Андрэеўна са Славікам.
10 верасня 1931 года

студэнтаў. Пасля заканчэння ўніверсітэта яго, як лепшага выпускніка, пакінулі на кафедры рускай мовы і літаратуры, працаваў ён і як прыват-дацэнт старажытнагрэчаскай і лацінскай моў.

У 1918 годзе Б. Тарашкевіч выдаў першую «Беларускую граматыку для школ», якая адыграла значную ролю ў станаўленні беларускай літаратурнай мовы. Навуковец абагульніў і замацаваў пісьмовыя традыцыі, што фарміраваліся ў той час у выданні мастацкай, навукова-папулярнай і публіцыстычнай літаратуры, улічыў здабыткі тагачаснай лінгвістыкі (даследаванні сваіх выкладчыкаў А. Шахматава, Я. Карскага), вопыт папярэднікаў. Граматыка Тарашкевіча доўгі час была галоўным падручнікам па беларускай мове. На працягу 1920-х гадоў падручнік вытрымаў некалькі перавыданняў і забяспечыў выкарыстанне мовы ва ўсіх сферах ужытку, дзе яна інтэнсіўна ўкаранялася. І зараз дарэформенную (рэформа правапісу адбылася ў 1933 годзе) беларускую мову па прозвішчы стваральніка граматыкі называюць «тарашкевіцай». Унікальны выпадак не толькі ў беларускай, але ў сусветнай лінгвістыцы, і адначасова – сведчанне прызнання вялікіх заслуг вучонага-мовазнаўца.

У 1920-х гадах Браніслаў Тарашкевіч быў дырэктарам Віленскай беларускай гімназіі, абіраўся паслом у польскі сейм; быў адным з заснавальнікаў Таварыства беларускай школы, Беларускай сялянска-работніцкай грамады... У 1926 годзе ўступіў у Камуністычную партыю Заходняй Беларусі. Некалькі разоў яго арыштоўвалі польскія ўлады, прыгаворвалі да доўгіх тэрмінаў турэмнага зняволення. Цікавая дэталі: Б. Тарашкевіча называлі «беларускім Гандзі» [1, с. 139]. За кратамі ён працаваў над удасканаленнем «Беларускай граматыкі...», пераклаў на беларускую мову «Пана Тадэвуша» Адама Міцкевіча. Даследчык Арсень Ліс адзначае, што і ў астрозе Браніслаў Тарашкевіч «заставаўся духоўным магнітам, які прыцягваў к сабе людзей сваёй крышталёвай яснасцю думак, цэльнасцю натуры, высокай адукаванасцю і бязмежнай адданасцю справе народнага вызвалення» [1, с. 145].

Па дамоўленасці паміж польскім і савецкім урадамі, у парадку абмену палітзняволенымі, у верасні 1933 года Браніслава Тарашкевіча абмянялі на арыштаванага савецкімі ўладамі беларускага драматурга

Францішка Аляхновіча. Існуе версія, што, сустрэўшыся на памежным мастку ў Колашаве, яны прыўзнялі капелюшы і паціснулі рукі, пры гэтым Аляхновіч нібыта сказаў: «Бронік, куды ты ідзеш?!» [2, с. 106].

У Маскве Б. Тарашкевіч працаваў загадчыкам аддзела Польшчы і Прыбалтыкі Міжнароднага аграрнага інстытута. У 1936-м Дзяржаўнае выдавецтва БССР рыхтавала да выдання зроблены ім поўны пераклад на беларускую мову «Ліяды» Гамера. Кніга не выйшла з-за арышту вучонага ў маі 1937 года па беспадстаўным абвінавачанні ў шпіёнскай дзейнасці. Браніслаў Тарашкевіч быў асуджаны да вышэйшай меры пакарання (расстрэлу) па справе так званага «Беларускага нацыянальнага цэнтра». Рэабілітавалі яго ў студзені 1957-га ў сувязі з адсутнасцю складу злачынства.

Ірына Ніжанкоўская ўзгадала: «Пасля смерці Сталіна мама паслала запыт пра лёс Тарашкевіча. Атрымалі афіцыйную даведку, што ён быў арыштаваны і памёр у 1942 годзе ад сардэчнай недастатковасці. Тады слалі стандартныя адпіскі. Акт аб смерці зарэгістраваны ў Чырванапрэсненскім ЗАГСе Масквы. Мабыць, у тым раёне ён жывіў ці там яго арыштоўвалі. Але ж Тарашкевіча перавялі ў турму ў Мінск, яго тут бачылі».

Паводле некаторых звестак, Б. Тарашкевіч расстраляны 29 лістапада 1938 года [3, с. 42–43], але асобныя даследчыкі мяркуюць, што ён памёр ад катаванняў. Пісьменнік Станіслаў Шушкевіч быў сведкам апошніх дзён знаходжання Браніслава Тарашкевіча ў старым турэмным замку ў Мінску ў 1938 годзе. Урыўкі з яго ўспамінаў змешчаны ў артыкуле С. Белага «Хацелі людзьмі звацца...»: «Станіслаў Шушкевіч сядзеў у камеры № 15, а ў суседняй камеры, па яго словах, «мы пачулі настойлівае стуканне. Мы не ведалі турэмнай азбукі: але польскі камуніст пачаў запісваць кончыкам абгарэлай запалкі размову чалавека з суседняй камеры. Той назваў сябе Браніславам Тарашкевічам, сказаў, што яго катуюць, вымагаюць падпісаць «фальшыўкі». Тарашкевіч прастукаў, што ён, пэўна, не застанеца жывым, на плячах мае акрываўленыя рубцы, да якіх прыліпае кашуля...» [4, с. 144].

На думку пісьменніка, Тарашкевіч быў расстраляны ў пачатку 1938 года. Следчыя нахшталь Цэйтліна (ён дапытваў Шушкевіча) здзіралі пазногці з пальцаў рук

і ног, катавалі да смерці, спяшаліся хутчэй «закрыць справу», выслужваліся перад сваім начальствам, падпісвалі прыгаворы тым, каму доля наканавала жыць у вяках...

Маці: выхаванка Смольнага

Маці Радаслава Тарашкевіча Вера Андрэеўна (дзявочае прозвішча Снітка) – з вядомага роду беларускіх інтэлігентаў. Яе бацька Андрэй Канстанцінавіч Снітка – гісторык, археолаг, этнограф, краязнавец, адзін з арганізатараў Мінскага царкоўнага гісторыка-археалагічнага камітэта [5, с. 372]. Пры яго садзейнічанні ў 1908 годзе адкрыўся Мінскі царкоўна-археалагічны музей, якім ён затым кіраваў. Андрэй Канстанцінавіч уклаў немалыя ўласныя сродкі ў будаўніцтва спецыяльнага музейнага будынка, што захавалася да нашага часу (знаходзіцца побач з Домам афіцэраў). Экспазіцыя налічвала 1363 экспанаты. Вялікую каштоўнасць уяўляла бібліятэка, асабліва яе рукапісны аддзел і архіў: у ім было 165 вельмі рэдкіх кніг. А. Снітка «самастойна вёў археалагічныя даследаванні, сам вадзіў экскурсіі па музеі. Яго сям'я займалася афармленнем экспанатаў» [6, с. 276]. У час Першай сусветнай вайны экспанаты музея разам з бібліятэкай былі эвакуіраваны ў Разань, частка з іх вярнулася ў Мінск у 1922 годзе.

Веру Снітку пазнаёміў з Браніславам Тарашкевічам яе родны дзядзька Аляксандр Мікітавіч Уласаў – таксама чалавек знакавы для беларускай культуры. Ён – ініцыятар стварэння і першы рэдактар-выдавец легендарнай газеты «Наша ніва», якая была цэнтрам літаратурнага жыцця Беларусі. На старонках газеты ўпершыню пабачылі свет многія творы Янкі Купалы (з 1914 года – рэдактар газеты), Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Цёткі, Змітрака Бядулі, Цішкі Гартнага, Максіма Гарэцкага, Канстанцыі Буйло, Алеся Гаруна... У трылогіі «На ростанях» Якуб Колас «спісаў» з яго вобраз аднаго з персанажаў – рэдактара Уласюка. Менавіта Аляксандр Уласаў прапанаваў паэту-пачаткоўцу, а тады настаўніку без пасады (пазбавілі пасля настаўніцкага з'езда ў Мікалаеўшчыне ў 1906 годзе) – куток у рэдакцыі і капейку на пражыццё [7, с. 7].

Лёс А. Уласава таксама склаўся трагічна: 16 кастрычніка 1939 года, праз месяц пасля такога чаканага ім вызвалення За-

ходняй Беларусі, ён быў арыштаваны за... «шпіёнска-правакатарскую дзейнасць» і асуджаны як «сацыяльна небяспечны элемент». Аляксандр Мікітавіч памёр на этапе, і месца яго пахавання таксама невядома.

У паэме «Сымон-музыка» Якуб Колас напісаў пранізлівыя радкі – яны, як засведчыла жыццё, і пра Б. Тарашкевіча, і пра А. Уласава, і пра многіх іншых...

*Эх, чаго нам ні прыйшлося,
Браце мілыя, ужыць!
Колькі талентаў зьялося,
Колькі іх і дзе ляжыць
Невядомых, непрызнаных,
Не аплаканых нікім,
Толькі ў полі адспяваных,
Ветру посвістам пустым!.. [8, с. 396–397].*

Вернемся ж да маці Радаслава Тарашкевіча. Вера Снітка атрымала бліскучую адукацыю, скончыла знакаміты Смольны інстытут у Петраградзе. Добра ведала нямецкую і французскую мовы, але размаўляла ў асноўным па-беларуску.

Ірына Ніжанкоўская расказвае: «Вучылася маці ў жаночай Марыінскай гімназіі ў Мінску. Падчас вайны ў 1915 годзе сям'я выехала ў бежанства, у г. Глухаў Сумской губерні. Маці вучылася ў Кіеўскай жаночай гімназіі, захапілася творами папулярнай у той час пісьменніцы Лідзіі Чарскай, якая цікава пісала пра жыццё пецябургскіх інстытутаў («Запіскі інстытуткі» і іншыя кнігі). З'явілася мара вучыцца ў Смольным. Трапіць у гэтую прэстыжную элітарную навучальную ўстанову было няпроста, аднак ёй пашанцавала. Навучэнкай Смольнага яна стала ў 1916 годзе... Маці расказвала, як інстытуткі спасцігалі самыя розныя навукі і арыстакратычныя манеры. Выхаванкі інстытута размаўлялі выключна па-французску. Да Першай сусветнай вайны ў Смольным чаргаваліся «французскія» і «нямецкія» дні, аднак падчас вайны нямецкую мову забаранілі. Па-руску дазвалялася гаварыць толькі па выхадных днях і ў святы».

З-за рэвалюцыйнай неразбярэхі толькі ў 1922 годзе Вера апынулася на радзіме. Пэўны час жыла ў дзядзькі Аляксандра Уласава ў Мігаўцы, што непадалёк ад Радашковічаў. Туды часта заязджаў Браніслаў Тарашкевіч. Гэта было каханне з першага погляду, хоць Браніслаў быў ста-

▲ Апошні здымак Радаслава Тарашкевіча. 1943 год

рэйшы за Веру на дзевяць гадоў. Ажаніліся яны ў 1923-м, прычым вянчаліся двойчы: спачатку ў праваслаўнай царкве (Вера была праваслаўнай), а потым у касцёле (каб не пакрыўдзіць сваякоў мужа). Аднак жа гэта не паспрыяла шчасліваму лёсу...

Чаму ж Вера Андрэеўна не паехала за сваім мужам Браніславам Тарашкевічам у Савецкі Саюз, хоць у яе была такая магчымасць?

Вось што патлумачына на гэты конт Ірына Ніжанкоўская: «Сапраўды, у маці і магчымасць была, і намер быў ехаць за сваім мужам. На апошнія спатканне ў Колааве, што пад Стоўбцамі, дзе адбыўся абмен палітвязнямі, яна прывезла кнігі, усё неабходнае. Але сына не брала з сабой – упэўненая, што хутка прыедзе да мужа разам з сынам, расстанне будзе нядоўгім. Аказалася – на ўсё жыццё... Пасля маці вельмі шкадавала, што прыехала на тое апошняе спатканне без Славіка, не ўзяла яго развітацца з бацькам. Хіба магла тады падумаць, што ў СССР у яго будзе такі лёс. Нейкія чуткі даходзілі, але не верылася. Як жа можна было паверыць: ён такі вядомы чалавек... Яна засталася, не паехала за Тарашкевічам у Савецкі Саюз, таму што не змагла пакінуць сваю старэнькую матулю. Расказвала: «Матка застаецца адна, і забраць ад яе ўлюбёнага ўнука...

Каб мама казалася не ехаць, дык я б, можа, паехала насуперак ёй. А як матка маўчала, толькі трагічна глядзела...» На развагу Веры Андрэеўне было дадзена паўгода. Яна вагалася-вагалася – і засталася. Ёй, мабыць, такі лёс быў наканаваны – жыць. І Славік дажыў хоць да 19 гадоў у сям'і. А калі б яны паехалі за Тарашкевічам, маму арыштавалі б, расстралялі. Усе сем'і «ворагаў народа» згінулі».

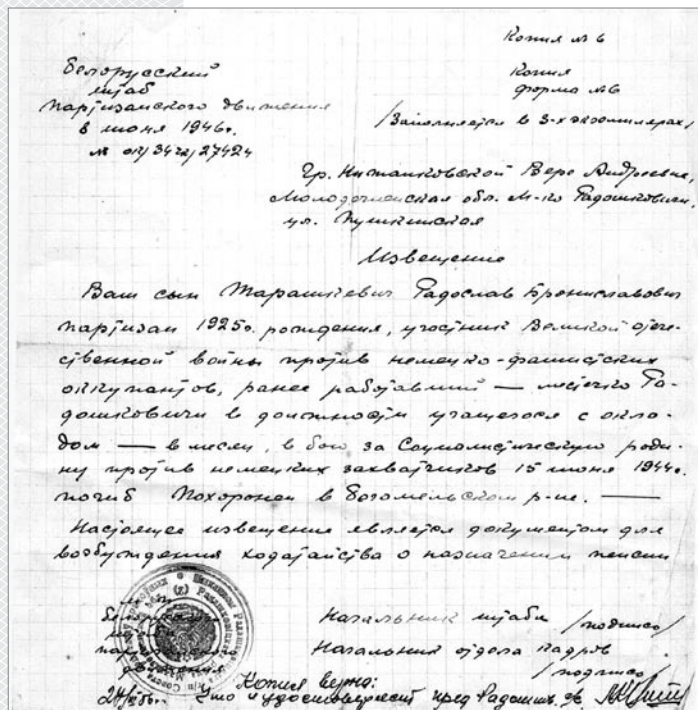
Пазней Вера Андрэеўна выйшла замуж за польскага настаўніка Уладзіслава Ніжанкоўскага: яго прыслалі ў Радашковічы на пасаду кіраўніка школы. У 1940 годзе ў сям'і нарадзілася дачка Ірына. Яна сведчыць: «Матуля прыгажуняй была. Ніжанкоўскі, хоць і маладзейшы на тры гады, адразу звярнуў на яе ўвагу – як гаворыцца, паклаў вока. Перад прызначэннем на пасаду ён жыў у Відзах з жонкай, таксама настаўніцай, але яна не захацела пераязджаць у Радашковічы: на той момант сямейныя стасункі ўжо разладзіліся. Мама не любіла пра асабістыя рэчы раскадваць, для яе гэта была балючая тэма. Ды я надта і не пыталася. Мае бацькі пажаніліся ў 1936 годзе (шлюб таксама быў нядоўгім, Уладзіслаў Юльянавіч загінуў у 1943-м). А Тарашкевіч у 1935-м сышоўся з выпускніцай літаратурных курсаў Нінай Аляксандраўнай Палянскай. Я чытала яе ўспаміны, яны захоўваюцца ў Беларускам дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва».

Пасля вайны Вера Андрэеўна працавала бухгалтарам. Але справай яе жыцця было краязнаўства. Яна – аўтар успамінаў, даследчыца і складальніца некалькіх радаводаў (Сніткаў, Уласавых, Канчэўскіх, Пузырэўскіх і інш.). Шмат унікальных дакументаў, архіўных матэрыялаў, фотаздымкаў перададзены ёю ў Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.

Брацкая магіла

Брацкая магіла стваралася ў цэнтры Бягомля ў канцы 1950-х – пачатку 1960-х гадоў. Вырашана было ў адным месцы пахаваць патрыётаў, загінулых на тэрыторыі раёна. Непадалёк ад брацкай магілы 8 мая 1970 года адкрылі Бягомльскі музей народнай славы.

– Паглядзіце, якія героі жылі на нашай зямлі, – распавядае Ала Каралевіч, навуковы супрацоўнік музея. – Масавы супраціў ачу-

пантам – гэта адказ на зверствы, знішчэнне мірнага насельніцтва, шматлікія злачынствы ворагаў на нашай зямлі. Напрыклад, ужо ў жніўні – кастрычніку 1941 года гітлераўцы знішчылі ўсіх яўрэяў, якія жылі ў Бягомлі і навакольных вёсках. Так жорстка, страшна расправіліся з людзьмі... Напачатку пусцілі пагалоску, нібыта павязуць іх у Палесціну. Усіх сабралі і расстралялі. Закапалі і мёртвых, і жывых: тры дні зямля варушылася-калыхалася, кроў выступіла на паверхню, лужай стаяла... У Барысаўска-Бягомльскай зоне быў разгорнуты магутны партызанскі рух, з нямецка-фашысцкімі акупантамі ваявалі некалькі партызанскіх атрадаў і брыгад. У снежні 1942-га партызаны брыгады «Жалізняк» пры дапамозе іншых брыгад вызвалілі Бягомль, які стаў своеасаблівай партызанскай сталіцай. І столькі кемлівасці было праяўлена пры падрыхтоўцы аперацыі па разгроме нямецкага гарнізона ў Бягомлі! Уявіце: ідзе вайна, але партызаны здолелі сабраць вялікую колькасць белых прасцін, пашылі маскіровачныя халаты. На конях зрабілі рэйд па крузе – па ваколіцах раёна. Спалоханыя немцы былі перакананы, што высадзіўся армейскі дэсант. Не маглі нават уявіць, што гэта партызаны. Пасля гэтага тэрыторыя каля 2 тысяч (!) квадратных кіламетраў з насельніцтвам амаль 40 тысяч чалавек была вызвалена ад акупантаў.

– Тут не было ворага, толькі блакады – буйныя карныя аперацыі германскіх войскаў супраць партызан і мірнага насельніцтва: першая ў маі – чэрвені 1943 года, другая – у маі – чэрвені 1944-га, – адзначае дырэктар Бягомльскага музея народнай славы Вольга Навіцкая. – У першую блакаду ў раёне былі спалены больш за 100 вёсак, многія з іх – разам з насельніцтвам. Другая блакада, у час якой і загінуў Радаслаў Тарашкевіч, праходзіла пад кодавай назвай «Баклан» з 25 мая да 23 чэрвеня 1944 года ў Барысаўскім, Крупскім, Лагойскім, Плешчаніцкім, Радашковіцкім, Маладзечанскім, Смалявіцкім, Докшыцкім, Бягомльскім, Лепельскім і некаторых іншых раёнах. Супраць партызан было кінута вельмі шмат жывой сілы гітлераўцаў, танкі, самалёты... Патрыётаў спрабавалі ўзяць у кальцо, каб усіх знішчыць у раёне возера Палік. Вельмі шмат людзей загінула...

Узмоцнены нямецкі гарнізон у Бягомлі размяшчаўся ў двухпавярховым чырвоным цагляным будынку, дзе цяпер знаходзіцца

музей народнай славы. Дарэчы, на гэтым будынку засталіся глыбокія выбоіны ад снарадаў больш як 70-гадовай даўніны. Гэтыя «раны» пакінуты наўмысна – як напамін пра трагічныя і гераічныя дні Вялікай Айчыннай вайны.

У ліпені 2015 года прозвішча Радаслава Тарашкевіча з'явілася на адноўленых мемарыяльных плітах брацкай магілы ў Бягомлі. У ёй спачываюць вечным сном некалькі соцень патрыётаў: дакладную лічбу гісторыкі назваць пакуль што не могуць. Паводле інфармацыі супрацоўнікаў Бягомльскага музея народнай славы, вядомы прозвішчы 311 загінулых – летась удалося ўстанавіць прозвішчы 206 чырвонаармейцаў, пахаваных як «невядомыя». Пошукавая работа працягваецца... ▀

ЛІТАРАТУРА

1. Ліс, А. Браніслаў Тарашкевіч / А. Ліс. – Мінск, 1966. – 168 с.
2. Галоўка, С. Абмен палітвязняў на станцыі Коласава. Перапляценні лёсаў Браніслава Тарашкевіча і Францішка Аляхновіча / С. Галоўка // Роднае слова. – 2001. – № 11. – С. 105–109.
3. Маракоў, Л. Вынішчэнне: Рэпрэсаваныя беларускія літаратары: даведнік / Л. Маракоў. – Мінск, 2000. – 201 с.
4. Белы, С. Хацелі людзьмі звацца... / С. Белы // Маладосць. – 1989. – № 7. – С. 138–144.
5. Грыцкевіч, А. Снітка Андрэй Канстанцінавіч / А. Грыцкевіч // Эцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Т. 6, кн. 1: Пузыны – Усяя. – Мінск, 2001. – 592 с. – С. 372–373.
6. Шыбека, З. Мінск: старонкі жыцця дарэвалюцыйнага горада / З. Шыбека, С. Шыбека. – Мінск, 1994. – 341 с.
7. Падалаяк, Т. Дыялогі на мяжы стагоддзяў. Класікі і сучаснікі ў інтэр'еры часу: у 2 ч. / Т. Падалаяк. – Ч. 1. – Мінск, 2013. – 216 с.
8. Колас, Я. Выбраныя творы / Я. Колас. – Мінск, 2007. – 720 с.